

Učiteljski

TOVARŠ.

Izhaja
1. in 15. dne vsakega
meseca na celi poli.

List za šolo in dom.

Veljá
za vse leto 2 gl. 50 kr.,
za pol leta 1 gl. 30 kr.

List I.

V Ljubljani 1. januarja 1872.

Tečaj XII.

Voščila.

Novo leto vez naj kuje,
Vse naj tesno nas združuje!
Čutstvo eno naj nam stvári,
Boljše čase že podári!

Novo leto luč naj vkréše,
Ki pregnala vse bo véše,
Vednost glave naj obséva,
Vest za šolo, dom ogréva!

Vterjenim učiteljem: Čversto hodite svojo pot „naprej!“
Zavest do domače šole in mladine naj nas navdušuje v vseh
okolščinah!

Nastopnim učiteljem: Na vsem vašem obzarji svéti naj vam
bliščeča zvezda — ljubezen do poklica! Iz te luči naj izha-
jajo žarki, ki prešinjajo in oživljajo mladinska serca!

Učiteljskim pripravnikom: Vestno se pripravljajte za svoj
imenitni stan, in ukrepite se z vsemi prednostimi; čaka vas mnogo
težavnega dela!

Vladi: Raji vzrečaj mlade ljudi v dobrih šolah, kakor
pozneje v pokorilnicah!

Srenjam: Ne bodite skôpe pri šoli; hiša znači gospo-
darja, šola pa občinsko gospodarstvo.

Vsem vkup: Delajmo združeno za boljše čase s tem, da
boljšamo šole in s šolami národ!

Naloga slovenskemu učiteljskemu društvu.

Sredstva, s katerim namerava slovensko učiteljsko društvo svoj namen doseči, zaznamovana so sicer že v dotičnih pravilih; vendar ne bode odveč, ako tù še bolj na tanko in na drobno obrisamo nalogo novemu društvu. Naj prvo pogledjmo nazaj na kranjsko učiteljsko društvo, kaj je koristilo svojim družabnikom in šolstvu kranjskemu ali sploh slovenskemu. Izdalo je: 1. „Imenik ljudskih učiteljev na Kranjskem“ in 2. „Učiteljski koledar“ za leto 1871. Napravilo je bilo 3 občne svoje zборе, med katerimi sta se zlasti dva odlikovala, ker jima je bila pridružena lepa razstava učnih pomočkov i pri poslednjem zboru mična zabava. Učinilo je bilo društvo več prošenj na slavno vlado, ki so se po večem vgodno rešile. Napravljale so se v Ljubljani večerne zabave, posvetovalo se je v odborovih sejah o tej in uni stvari, ki bi vtegnila koristiti in je koristila društvu, učiteljstvu in šolstvu. To so torej hvalevredna djanja kranjskega učiteljsk. društva, ki se je sedaj razširilo v obče slovensko učiteljsko družbo.

Dasiravno je to društvo veliko storilo v pospeh šolstva, vendar smemo pričakovati, da bode slovensko učit. društvo še več dognalo i bolj pogumno napredovalo.

V prvi versti bode moralo na to delati, da skliče v prihodnjih velikih šolskih počitnicah „prvi občni zbor slovenskega učiteljskega društva in splošni zbor vseh slovenskih učiteljev“. Ta zbor mora biti velikansk in enak lanskemu hervaškemu učit. zboru. Priprave za to skupščino naj bi se kmali pričele.

Odbor slovenskega učiteljskega društva imeti bode mogel pogostoma seje, v katerih naj bi se posvetovali o zadevah, ki bi koristile splošnemu slovenskemu šolstvu. V ta namen naj se bi narejale potrebne prošnje na različne gosposke, da se odpravijo krivice, ki se godé šolstvu v narodnem obziru, da se zboljša materialni stan učiteljev, da se šole dobro vredé in z vsem potrebnim preskerbé. Prosila naj bi se razna nešolska društva, da se v djanji, s podporo spominjajo šol. Osnovali naj bi se znanstveni shodi, besede in zabave, katerih čisti donesek namenjen bi bil šolam. Vzbujala naj bi se pri občinstvu z besedo in pisanjem ljubezen do šolstva. S pomočjo slovenskega učiteljskega društva oživel naj bi izversten šolski časopis, ki bi 3 — 4krat na mesec izhajal, i pogumno branil pravice i koristi slovenskega šolstva in učiteljstva. Za taki posel in za izveršitev teh namér pa je treba delalnega in domoljubnega odbora. Takega naj bi se skazal odbor slovenskega učiteljskega društva v novi pričeti dobi, kar zaupljivo upamo.

L.

Pravila

slovenskega učiteljskega društva s sedežem v Ljubljani.

Društvena namera.

§. 1.

Namera društva je: združiti vse slovenske ljudske učitelje na Kranjskem, Koroškem, Štajarskem in Primorskem, da duševno in materijalno napredujejo in da se slovenske ljudske šole v teh pokrajinah vsestranskoboljšajo.

Pripomočki.

§. 2.

Da društvo doseže svojo namero, misli

a) sklicovati shode, pri katerih se bode razgovarjalo o rečeh, ki zadevajo odgojo, poduk in sploh dolžnosti in pravice ljudskih učiteljev.

b) Društvo bo svoje družbenike spodbujalo, da pisмено odgovarjajo na zastavljena vprašanja, ter je tako vnelo za šolsko slovstvo.

c) Društvo bo imelo šolske časopise, knjige in primerne muzikalije, koliko jih bode moglo kupovati ali pri dobrotnikih nabirati.

d) Društvene zadeve in koristi bode obravnaval in zagovarjal dosedanji šolski list „Učiteljski Tovarš“.

e) Za svoje stroške bode društvo pobiralo pri družbenikih vpisnino in letne doneske.

Družbeniki.

§. 3.

Vsak ljudski učitelj (oziroma na §. 1.) more pristopiti k društvu.

§. 4.

Družbeniki se delé v prave, podporne in častne ude. Pravi udje so ljudski učitelji; podporni udje so neučitelji, ki v dejanji ali z novci društvo podpirajo; častni udje so tisti, ki je društvo hoče zaradi posebnih zaslug za šolo in učiteljstvo slaviti.

Dolžnosti in pravice družbenikov.

§. 5.

Vsak družbenik mora plačati precej, ko se v to društvo zapiše, 1 gold. vpisnino in potem po 1 gold. na leto.

§. 6.

Kdor eno leto potem, ko je bil opominjan, ne plača društvenine, izbrši se iz društva. Kedar pa tak izbrisan zopet k društvu pristopi, mora zopet na novo plačati navadno vpisnino.

§. 7.

Čast in poštenje ukazuje vsakemu družbeniku, da po svojej moči podpira vse društvene namere.

§. 8.

Vsak družbenik ima pravico, da sme priti k društvenim shodom in znanstvenim razpravam, in da tū govori in nasvetuje; pravi udje pa imajo zraven te pravice tudi to, da v zboru glasujejo, volijo in smejo voljeni biti.

(Konec prih.)

Pregled ljudskega šolstva na slov. Štajerskem.

Okrajna glavarstva	Šolski okraji	Število ljudskih šol					Šte v i l o			Razred učiteljskih plač		
		1razredne	2razredne	3razredne	4razredne	5razredne	Ravnatelj ali naduč.	učitelj	podučitelj	II.	III.	IV.
										razred *)		
Maribor	Maribor (okol.)	8	14	—	—	—	14	8	13	—	2	20
	Št. Lenart	—	7	—	—	—	6	1	6	—	2	5
	Slov. Bistrica.	8	—	—	—	1	1	9	3	—	1	8
Ljutomer	Ljutomer	3	1	—	1	—	2	4	3	1	—	4
	Gornja Radgona	1	4	—	—	—	4	1	4	—	1	4
Ptuj	Ptuj	15	6	1	1	—	8	18	8	1	1	22
	Rogatec	4	2	—	—	—	2	3	1	—	2	4
	Ormuž	5	5	—	—	—	5	5	3	—	1	9
Slov. Gradec	Slov. Gradec	4	—	1	—	—	1	5	2	1	—	4
	Marberg	9	1	—	—	—	1	9	1	—	7	3
	Šoštanj	5	1	—	—	—	1	5	1	—	1	5
	Celje (okolica)	10	3	—	—	—	3	10	3	—	5	7
Celje	Konjice	6	2	—	1	—	4	6	6	—	2	8
	Vransko	4	1	—	—	—	1	4	1	—	2	3
	Š-Marje	9	1	—	—	—	1	9	1	—	1	9
	Gornjigrad	—	4	—	—	—	—	4	—	—	—	4
Brežice	Laško	7	1	—	—	—	—	9	—	—	8	—
	Brežice	8	—	—	1	—	1	9	2	—	1	8
	Selnica	3	1	—	—	—	1	2	2	—	3	1
	Kozje	13	1	—	—	—	1	12	1	—	2	12
Skupaj 6	20	122	55	2	4	1	57	133	61	3	42	140
		184					251					

Pojasnilo in dostavek. Šolstvo po slovenskih krajinah zanimiva dan danes že slehernega pravega domoljuba. Toliko več mika pa mora imeti ljudsko šolstvo naše za nas učitelje, in to zlasti v sedanji novi dobi, ko si bratovsko podajamo roke v novem našem slovenskem

*) II. razred 600 gld. letne plače, III. razred 500 gld. in IV. razred 400 gld.

učiteljskem društvu. Zavoljo tega mislimo, da vstrežemo učiteljem, ako jim tù podajamo spregled ljudskega šolstva na slovenskem Štirnem, kterega smo sestavili po datih iz „Jahrbuch für die Volksschulen Steiermarks“, I. leto, spis. J. Kremer. Koliko so številke v tej sestavi zanesljive, ne vemo; mislimo pa, da je bila omenjena knjiga skerbljivo vredjena.

V spregledu navedenih okrajih stanujejo Slovenci, tedaj smemo ljudsko šolstvo po teh okrajih imenovati slovensko ljudsko šolstvo, kajti po večem je v teh šolah učni jezik izključljivo slovenski. Po „Slovenskem Štajerji“ je v naštetih okrajih na južnem (slovenskem) Štirnem 372.000 prebivalcev (štetev od l. 1857), kateri imajo toraj 184 ljudskih šol. V graškem, radgonskem, cmureškem, lipniškem in arveškem okraju bivajo tudi še po malem Slovenci. V nekterih krajih bi ondi morale biti vsaj deloma slovenske šole. Ker pa v tej zadevi o raznih teh šolah nismo podučeni, nismo dotičnih šol v onih slovenskih krajih vzeli v poštev. Kakošno je toraj sploh ljudsko šolstvo na slovenskem Štirnem?

Kar zadeva število šol, učiteljev, šolskega obiskovanja, notranje šolske vravnave, moremo reči, da je nekoliko boljše od kranjskega šolstva. V narodnem obziru pa je mnogo slabše.

Za 372.000 stanovalcev ima slovensko Štajersko 184 šol z 251 učitelji; Kranjsko ima 463.000 ljudi, a postavnih šol 214 z 291 učitelji. Na vsem Štajerskem je za šolo vgodne mladine 130.000, šolo obiskajoče 98.000; na slovensko Štajersko bi v primeri s številom prebivalcev spadalo okoli 40.000 za šolo vgodnih, in okoli 30.000 šolo obiskajočih otrok. Na Kranjskem bilo je leta 1870 (date od leta 1871, ki smo jih čitali v „Novicah“ se nam zdé neverjetne) 58.000 za šolo vgodnih in 32.000 šolo obiskajočih otrok.

Nekoliko vgodnejša razmerja vladajo torej na Štajerskem že v omenjenih oddelkih šolske statistike. Boljše je tù tudi gledé učiteljskih plač; vendar materijalno stanje učiteljev nikakor ni še sijajno. Na 441 šolah imajo učitelji le po 400 gold., na 42³ po 500 in samo na 3 šolah imajo po 600 gold. letne plače. Marsikteri učitelj zavoljo tega toži, da je imel popred boljše dohodke, ko je dobival svoj zaslužek v beri. Toda prejšnje te navade si vkljub temu nazaj ne želé. Na dalje so šole po slovenskem Štirnem bolje preskerbljene z učnimi pomočki, kakor na Kranjskem. Novi krajni in okrajni šolski sveti imajo tù, akoravno so v narodnem obziru za slovensko šolstvo nevgodnih misli, to dobro lastnost, da so za napravo učilnih sredstev sim ter tje kaj privolili, kar se na Kranjskem ne stori.

Kakor smo že omenili, godí se slovenskemu jeziku v šolah na južnem Štajerskem prav pogostoma ne majhina krivica. V nekem nemškem časniku sem pred nekoliko meseci čital, da je leta 1870. na vsem Štirnem bilo le 21 čisto slov. ljudskih šol. Koliko ljudskih šol je toraj, v

kterih se mora slovenska mladina učiti na račun svojega maternega jezika in na škodo drugih koristnih znanosti — nepotrebne nemščine.

Ako primerjamo ljudsko šolstvo na slovenskem Štirnškem z onim na nemškem Štajerskem, vidimo kmali mnogo boljši stan nemških šol.

Nemško Štajersko, ki je gledé prebivalcev in gledé za šolo vgodne mladine za enkrat veči od slovenskega Štajerja, šteje v 47 šolskih okrajih 422 ljudskih šol. Med temi je 10 samostojnih 4- in 5razrednih deklških šol; 1 je 6razredna deška šola, 8 je 5razrednih šol za oba spola, 15 je 4razrednih šol za oba spola, 27 je 3razrednih šol za oba spola, 105 je 2razrednih šol za oba spola, 256 je 1razrednih šol za oba spola.

Učiteljev je 883, učiteljic 32, katerih javnih ljudskih šolah na slov. Štirnškem ni. Na nemškem Štajerskem imajo učitelji jako dobre plače, mnogo boljše od slovenskih učiteljev. To je nekoliko zavoljo večé dragine na gornjem Štajerskem, sicer pa morda tù velja Vodnikova basen o nemškem in slovenskem konju. —

Take letne plače imajo naši severni nemški tovarši:

Na 30 šolah (vštete so tudi šole v Mariboru in Celji) imajo po 700 gold., na 77 šolah po 600 gold., na 193 šolah po 500 gold., na 119 šolah po 400 gold.

Nazoče opisovanje slovenskega šolstva na Štajerskem sklenemo za danes s serčno željo — da ne bi to bilo le „pium desiderium“ — da bi tudi slovenski učitelji dospeli do takih plač. L.

Nemški pravopis v slovenskih šolah.

Sploh je znano, kako težak je nemški pravopis, bodi si za Nemce ali za druge narode, kateri se učé nemškega jezika. Pogostoma se še v šolah primeri, da si slovenski učenec lože prisvoji nemške pisave nego nemški dijak. Da je nemški pravopis zamotan, da ni sestavljen na podlagi gotovih in neovergljivih načel, to spoznavajo Nemci sami. Zarad tega so si v poslednjem času mnogo truda prizadeli, da bi njih pravopis nekoliko vredili, olajšali in stalna pravila zanj osnovali; toda v kljub njihovi marljivosti niso dospeli do zaželjenega namena, in vprašanje o nemškem pravopisu še ni rešeno.

Ker se tù pa tam po slovenskih ljudskih šolah tudi ukvarjamo z učenjem nemškega jezika, zlasti v tri- in štirirazrednih ljudskih in srednjih šolah, koristno bode tedaj premišljevati, kako bi si slovenski učitelji nauk v tem jeziku, posebno v pravopisu olajšali, pa ne delali krivice svojstvu nemškega jezika.

Težava nemškega pravopisa je: 1) v pisavi samostalnikov z veliko začetno čerko; 2) v zaznamovanji dolgih in kratkih samoglasnikov; 3) v

pisavi preglasnikov in dvoglasnikov. Slovencem vzrokuje začetkoma mnogo truda tudi lastni nemški čerkopis.

Vse to si hočejo na lože preobertiti tudi Nemci sami. Tako hočejo nekteri zavreči svoj čerkopis i sprejeti latinskega, ki je v rabi skoraj pri vseh drugih narodih v Evropi. Taisti možje odpravljajo pisavo samostalnikov z veliko začetnico, i opuščajo kolikor mogoče nepotrebna znamenja pri dolgih in kratkih samoglasnikih, in niso prevestni pri rabi preglasnikov in dvoglasnikov.

Te nemške učenjake naj bi posnemali vsi Slovani, posnemali naj bi jih zlasti učitelji v raznih šolah; vsaj je po naših prvih postavah uk svoboden v šoli ali zunaj šole.

Mnogo lože bi se torej učila naša slovenska mladina nemškega jezika sploh in posebno pa nemškega pravopisa, ako bi se pri pisanji nemškega jezika rabil: 1) prav pogostoma latinski (slovenski) čerkopis in nemški le toliko, da ga učenci morejo urno čitati; 2) ako bi se pisava samostalnikov in drugih besednih plemen, ki se rabijo za samostalnike, z veliko začetno čerko popolnoma opustila in velike začetnice rabile le v tistih primerljajih, kakor v slovanskih jezikih; 3) ako bi se neglasni **h** za dolgimi samoglasniki pred **l**, **m**, **n**, **r** vedno manj, ali pa nikoli ne pisal, zlasti pa ne za **t** in **v** besedah, ki se začenjajo ali končavajo z dvema ali več soglasniki; ohranil naj bi se le tako imenovani zgodovinski (historični) **h**, in v zaimkih **ih**, **ihm**, **ihn** i. t. d.; 4) ako bi se po dva **o** nikoli ne pisala, in pa dva **a** in **e** tudi ne v tistih besedah, v kterih jih že Nemci opuščajo; 5) ako bi se **ie** pisal le v nemških besedah, in manj v tujkah, zlasti pa ne v končnicah tujih glagolov na **iren**; 6) ako bi se v tistih izpeljanih besedah, kterim manjka prvotne besede ali pri kterih je izpeljava dvomljiva, namesto **ö** in **ü** pisalo **e** in namesto **ü** pa **i**; takisto naj bi veljalo za **äu**; 7) ako bi se v pravih nemških besedah pisal vedno **ei**, a nikoli **ai**, kteri naj bi se rabil le v tujkah in lastnih imenih; 8) ako bi se tuje pismenke **ph** in **y** nikoli, **c** in **x** pa vedno manj rabile.

L.

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

Tihemu potoku podoben, ki lepe senožeti in ravne polja rosí, je delal Metelko do svoje sive starosti kakti naš drugi Dobrovski. Bil je Metelko ves Slovence, in pa Dolence. Bodi mu slava!

Stomšek.

C.

20. „Pomni v protivnih rečeh, da pokoj duše ohraniš“ — si misli Metelko, in tihemu potoku podoben spisuje mirno tudi med

abecedno vojsko šolsko knjigo, ktera bi bila v tesni zvezi s poprejšnjimi (gl. b — e, 12. str. 29. 30), toda ni prišla več na svetlo v Metelčici, ampak v Bohoričici:

f) Berilo za male šole na kmetih po c. kr. Estrajških deržavah. Na Dunaji, 1834. 8ⁱ. 213 str. Ravno to: Berilo za drugi klas malih šol na kmetih (vnovič natisnjeno). V Tersti, 1846. 8ⁱ. 195 str.

Tiskano je v različnih čerkah ter ima v sebi po kazalu: „Šolske postave za ljudske šole. Povesti iz svetiga pisma stare zaveze. Nekoliko znanosti od zēmlje, na kateri živimo. Dolžnosti podložnih do svojiga deželiniga oblastnika, do gosposke od njega postavljene in do rojstne dežele. Djanski pregovori za mladost. Pravila ali regelce za perljudnost. Pravila za zdravjevarstvo“. — Kakor „regelce“, imá še marsiktero tujo besedo v šolsko pojasnjenje; sploh je pa pisava krepka, in tvarina, ki se nahaja zdaj v mnogih posamesnih knjigah, se ob kratkem razlaga ondi skupaj, primerno prvemu poduku.

Berilo to se ni tiskalo več v Metelčici; ali — kdo bi si bil mislil! tisto leto je zamerla tudi „Krajnska Čbelica“, ktera je tako hudo bila pičila Metelčico. S IV. bukvicami je — brez žela — l. 1833 že skor vsa zaljubljena nehala rojiti.

Čerkarska pravda ali abecedna vojska je sicer mnoge razperla, nektare hudo ranila, nekterim celó zgrenila njihovo delovanje na slovstvenem polji; pa je tudi mnoge vzbudila in vžgala, zlasti neduhovne, da so se marljivo pečati jeli z dotlej zanemarjano slovenščino. Koliko učene tvarine je spravila ona na dan, in kako očitno je pokazala vnanjemu svetu, da za uk je Slovenec prebrisane glave! Vendar so si sploh tedaj želeli mirú in pokoja. In — kaj se zgodí?

Leta 1835 šestega julija utone Matija Čop, velikan učenosti, ki

Ako bi daljši časi b'li mu dani,

Svoj narod s pismi bi razsvitlil bil,

Peró zastavi komaj stare Slave

Buditi rod — odnese val ga Save.

Niso jokali za njim le prijatli, nista plakala le Prešern pa Kastelic; žalovali so Slovenci vsi, kar spričujejo premnogi spisi, v nemščini in slovenščini, zloženi njemu v spominj. Materi Krajni, kaj pravim: „Grobu na tvojem oči materi Slavi rosé“. — Čbelica je nehala rojiti; vzrojil pa je njen „Plutarčik pa Nestorčik“, Jak. Zupan, tedaj med Slovenci prvi Pan-Slovan, tako da je l. 1835 v Ljubljani še bogoslovja učenik — l. 1836 bival že v Celovcu pokojnik — v pregnanstvu.

Zginili so, ko se vtolaži vihar, nekako osodno tudi Metelkovci. Kopitar je služil v dvorni knjižnici na Dunaju, Ravnikar je bival od l. 1830 teržaško-koperski škof, v Terstu, Zalokar, župnik v Teržiču; Pekec umre, in zdaj se umakne še Jelovšek za kanonika v Novomesto,

Potočnik za župnika v Šent-Vid, Burger za dekana v Šmartin; Metelko pa ostane sam v „černi šoli“ učitelj, da mu veljajo skoraj Koseskega besede o Sloveniji:

Kakor o zori junak razbiti po boju ponočnim
 Samši na skitu medlí, trume plakaje pogin,
 Plakala pravde pad sem svoje pomembe na sibrah.

21. Milo je nekaj let poznej v Matija Čopa spominj tedanji čas popeval Prešern:

Tájati led naš še le začne se, pomlad je drugod zé,
 V dragi slovenski vkroten ni domovini vihar.
 Stešemo svoj si čolnič nov, z Bogam zroč'mo ga valovam;
 Ni se navadil popred breznov se, skal ogibat'.
 Zvezde, ki reš'jo, bílé so neznane, ki čoln pogubijo;
 Lél bil naš je kermár, drugi je bil Palinúr.
 Ti nam otél si čolnič, si mu z jadrami kermo popravil,
 Ti mu pokazal si pot pravo v deželo duhov t. j.

Drugi Slovani, na pr. Čehi, Poljaki, Serbi (cf. 16, str. 37.), so že mnogo storili na svojem slovstvenem polji, mi Slovenci smo še le nekoliko jeli delati, pa se že hudo prepiramo med seboj, v čerkarskih pravdah ali abecednih vojskah. Napravimo si malo slovstvo, vzbudimo si posebej Krajnsko Čbelico. Lel je bil poganom bog ljubezni (lat. Cupido, geršk. Eros); Palinur pa Enejev kermar, ki je zadržal na ladiji, ter padši v morje utonil. Zdí se mi, da je Lel Prešernu bil Kastelic, vrednik Čbeličin, Palinur pa Metelko, češ, po zgubljeni čerkarski pravdi je zgubil Metelko tudi veslo v književnosti, utihnil, utonil; ti pa o Čop! si zmagavši ovaroval nas razkolnije v pisavi in nam pokazal, kako si množimo svoje slovstvo itd.

Ali — utonil je Čop, ki je bil knjižničar v Ljubljani, in službo njegovo dobiti sta si prizadevala Kastelic pa Metelko. Rad bi se, je pisal o tem Kopitarju, prav (ordentlich) pečal s slovenščino, kar mi zdaj ni mogoče. S samimi 400 gold. — kar učenik slovenščine — bi ne mogel živeti; kateheška služba pri stolnici mi pa jemlje skoraj ves čas. Govori se, da je po deželnega poglavarstva nasvetu Kastelic na prvem, neki pisar iz Gradca na drugem, jaz pa da sem na tretjem mestu, toraj je ves ta moj up po vodi. Ako morete v tej reči kaj storiti, prosim in izročim se Vam vsega i. t. d. Vidi se iz tega pisma in iz prošnje pisane 12. febr. 1836, da je Metelko želel le še bolje poprijeti se slovenščine ter vladati naše slovstvo; pa že 19. oktobra mu tedanji namestni vodja modroslovnih šol Jan. Kersnik naznani vradno, da je vsled cesarjeve določbe knjižničarjevo službo v Ljubljani dobil profesor modroslovja na Graškem vseučilišču Jos. Kalas. Likavec, in za tem še le jo je dobil l. 1850 M. Kastelic.

L. 1832 je bila razpisana služba prvega varha vseučiliške knjižnice na Dunaju; prosil je za njo tedaj M. Čop, in iz tiste njegove prošnje je razviditi, da je znal 19 jezikov, da je bil toraj Čop pravi slovenski Mezzofanti (prim. Matiju Čopu v sponin spis. gimn. učitelj Melcer l. 1865). V prošnji Metelkovi za knjižničarjevo službo v Ljubljani leta 1836 pa je brati, da je Metelko znal (ist kundig) jezik slovanski, nemški, latinski, gerški, hebrejski, francoski, italijanski, ter da je razumel po nekoliko vse desetere narečja slovanske (hat sich über diess einige Kenntnisse aller zehn slavischen Dialecte eigen gemacht).

Pervi splošni hervaški učiteljski zbor v Zagrebu. *)

(V zboru zapisoval Ljud. Tomšić.)

(Dalje.)

Druga seja se je začela o $\frac{1}{2}$ 10 uri 24. avgusta. Dvorana in galerija natlačene kakor prvi dan.

Predsednik predstavi zboru učitelja iz Črne gore gospoda Gavro Pesića, ki je z navdušenimi besedami v imenu Črne gore pozdravil hervaški učiteljski zbor. Pozdrav je bil sprejet z živahnimi živio-klici.

Potem se preberó novi telegrami, ki so predsedništvu dospeli in sicer iz Časlave, Celja, Prage, Budima, od društva „Omladine“ iz Novega Sada, od vredništva srbske narodne šole, iz Rume, Pazara in Užice.

Predsednik naznanja zboru, da je drugo vprašanje na dnevnem redu, katero glasí: Da narodna šola more svojemu cilju zadovoljiti, kakošno more biti njeno notranje vstrojstvo? Poročevalec o tem vprašanju je M. Stojanović iz Zemuna (zdaj c. k. šolski nadzornik za slunjsko regimento vojaške granice v Karlovcu).

Stojanović M. postavlja za poglobitni cilj narodne šole, odgojiti razumne, čudoredne, značajne in delavne ljudi. Vse učne knjige naj bi bile z ozirom na gori omenjene lastnosti sestavljene, ker biser, pravijo, se le z biserom, a razum le z razumom kreše. Za primer žalostnega kulturnega stanja postavlja Bosno, kjer žalibog! pravi Hervatje pod turškim jarmom še zdaj zdihujejo. Prave čudosedbe, kakoršno bi duh in napredek časa zahteval, še celó — pravi — bilo ni. Ojstro kritizira sedanost in trdí, da se v sedanjem času za splošno omiko človeštva kaj malo mara. Ljudje skrbé le za neki zunanji kričeči lišp, a za notranjo pravo veljavo se malo starajo. Poglejmo na najnovejše strašne dogodbe v Parizu, v mestu, ki je doslej kot najbolj omikano in napredno na celem svetu slovelo, pa se je vendar dokazalo, da omike v pravem pomenu tam vendar le ni bilo. Treba tedaj pri gojitbi največ delovati na

*) Glej lanskega „Tovarsa“!

serce otročje, dokler je še mehko. Kedar otrok odraste, mu tudi serce vtrdi, pa je težko pozneje, večkrat tudi nemogoče uspešno nanj delovati. Govornik posebno pazljivost priporoča okoli gojitbe značajnosti. Ako kaj, to gotovo da hervaški narod značajsti potrebuje. Breznačajen človek je nevaren ud vsacega društva pa tudi državi. Šola naj lenobo tudi popolnoma izkoreni. Narodni hervaški pregovor pravi, da nobena mati lenega otroka ne porodi, ampak ga le odgoji. Prebere 14 resolucij in prosi zbor, da bi jih sprejel.

Gospá Fabkovičeva priporoča splošnej gojitbi zabavišča (Kindergarten) od 4 — 7 leta išče si otrok domačih iger in čedalje bolj v svet kuka. Nevarno je otroka iztrgati iz tako imenovane matere šole ter ga koj posaditi na šolsko klop. Pri nas nimamo še zabavišč — treba jih na vseh straneh osnovati. V tacih zavodih za otroke naj bi se pa postavljale učiteljke z ravno tacimi sposobnost'mi, kakor na glavnih šolah. Naj se nikar ne misli, da je za zabavišča sposoben kdorkoli. Saj vsaka ženska glavna šola morala bi imeti zabavišče. Govornica prav z ojstrimi besedami pobija tiste, ki bi vtegnili reči: saj vendar v starem času ni bilo zabavišč, pa imamo vendar le slavne možake, pa nekatere našteva. Videlo se je iz njenega govora, da je iz najnovejše tako imenovane slobodnjaške šole, ki je pri Nemcih zdaj nadnevnom redu. Ako bi gojitba po tistih načelih hervaškemu narodu, v sedanjem njegovem kulturnem stanju, koristiti mogla, je vendar le še veliko vprašanje.

Dlustuš pripoveduje o nekacej sovražnosti med Hervati rimo-katoliške in grško-iztočne vere, ter pravi, da bi se tudi v tem obziru kaj storiti moralo. (Mrmljanje. Zavoljo nekterih preojstrih besed, prosi ga predsednik, da se drži parlamentarne rednosti.) Govornik: Jaz nikakor potrebe ne vidim, da bi za otroke grško-iztočne vere posebne šole bile. Za nauk vere naj se jim posebne ure odločijo, to je dosti . . . (Vpitje: doli, doli . . . dnevni red . . . Predsednik mu odvzame pravico dalje govoriti.) Mora se tukaj omeniti, da je bilo v hervaškem učiteljskem zboru prav veliko število učiteljev grško-iztočne vere, ki bi bili, Bog vé, kako planili, da je Dlustuš dalje govoril.

Dr. Nenadović (iz Pančeva): Jaz sem zdravnik in gotovo se bote, moja gospoda, zavzeli, da se tudi jaz v vašem zboru besedico spregovoriti upam. Govoril bom pa le nekaj o potrebi, ki sicer v moj krog spada. Šola bi imela tudi telo otrokovo krepiti. Pravi se: v zdravem telesu je tudi zdrava duša. V času, ko otrok v šolo hodi, se njegovo telo tudi najbolj razvija, treba tedaj na vso moč skrbeti, da se zdravo teló otroku ohrani. Jaz predlagam, da bi se v narodne šole med druge predmete tudi teloslovje vpeljalo, da bi otroci poznali svoje telo, njegov organizem in njegove prirodne zahteve. Pri nas je pa že, žalibog! tako, da otroci o živinah veliko več pripovedovati vedo, kakor o sebi. Žalostno je, da

odrasli človek še sam sebe ne pozna. Otroci, ki bi v šoli kaj koristnega o teloslovju slišali, pripovedovali bi to doma staršem, pa bi se ta znanost vendar s časoma razširila med narodom. (Živio.)

Buzolić predgovorniku sicer prav daje, ali vendar ni zato, da bi se tukaj predmeti za narodno šolo specialno naštevali, ker se to že v 2. točki rezolucije samo po sebi razumeva. Govorniku se ta predlog popolnoma brezpotreben dozdeva, pa tudi nič novega v njem ne vidi. V Cislajtitaniji se že uči autropologija in učitelj ima dosti druge prilike otroke o človeškem telesu poučiti. Cilj pedagogije je, da po skušnjah in pravih znanstvenih načelih seznanimo otroke s koristnim in potrebnim. (Živio.)

(Dalje sledi.)

Matematična terminologija.

Sostavil prof. Ivan Tušek.

(Dalje.)

II.

Halbbegrenzt — polomejen.
 Halbkreis — polokrog.
 Halbkugel — polutka, polobla, polokrogla.
 Halbmesser — polomé.
 Harmonische Theilung — soglasna razdelba.
 Heptagon — heptagon.
 Heterogen — raznovrsten.
 Hexagon — heksagon.
 Hinterglied — zadnjak.
 Höhe — višina.
 Hohler Winkel — vbokli kot, vdolbeni kot.
 Homogen — istoven, istoroden.
 Homogenität — istovnost, istovrstnost.
 Homolog — istoimen, a, o.
 Horizontal — horizontalen, vodoraven.
 Hunderter — stotica.
 Hundertstel — stotina.
 Hyperbel — hiperbola, kosatica.
 Hyperbolischer Bogen — hiperbolični lok.
 Hypothenuse — hipotenuza, podpona.

Hypothesis (Bedingung, Annahme, Voraussetzung) — pogoj.

I.

Identisch — istoveten, isti, istoveljaven.
 Ikosaeder — ikozaeder.
 Imaginär — imaginaren, umišljen.
 Incommensurabel — nesoméren.
 Index — kazalka.
 Indirekter Beweis (ex absurdo) — dokaz iz protivja, indirektni dokaz.
 Induction — indukcija, navod.
 Inneres Glied — notranji člen.
 In sich selbst zurückkehrende Linie — v-se vračajoča se črta.
 Ins Unendliche theilbar — brezkončno delen.
 Intensive Grösse — intenzivna ali nerazširjena količina.
 Involution — involucija, vvojek.
 Irrational — nerazložen.
 Irregulär — nepravilen.
 Isoperimetrisch — istoobsežen istega obsega.

K.

Kallote — kapica.
 Kante — rob.
 Kantenwinkel — robji kot.
 Kapital — glavnica, kapital, istina.
 Kathete — kateta, zatežica.
 Kegel — kegel, stožec.
 Kegelschnittlinie — črta stožnica.
 Keil — klin.
 Keilförmiger Ausschnitt — klinasti izsek.
 Kettenbruch — sovezni vlomak ali drob.
 Kettenregel — sovezni račun.
 Klammer — zaporka.
 Klasse — razred.
 Körper — teló.
 „ runder — okroglo teló.
 „ eckiger — oglató teló.
 Körperinhalt — telesnina, vsebina.
 Körperlicher Raum — telesni prostor, telesnina.
 Körperliches Dreieck — telesni triogelnik.
 Körpermass — telesna mera, mera za telesa.
 Körperwinkel — telesni kot, ogel.
 Kongruent — skladen.
 Konisch — stogast.
 Konvergent — primičen, stičen.
 Korrespondirende Punkte — nasproti ležeče točke, protitočke.
 Korrespondirende Winkel — protikoti.
 Kreis — krog.
 Kreisabschnitt — krogov odsek.
 Kreisausschnitt — krogov izsek.
 Kreisbogen — krogov oblok.
 Kreislinie — črta krožnica, krog.
 Kreisring — kolobar.
 Krumm — kriv.
 Krummgebrochene Linie — krivo prelomljena črta.

Krummlinig — krivočrten.
 Kubikwurzel — tretji koren, kubični koren.
 Kubus — kubus, kocka, tretja vzmož (potenca).
 Kugel — krogla, obla.
 Kugelabschnitt — krogelni odsek.
 Kugelausschnitt — krogelni izsek.
 Kugeloberfläche — krogelna površina.
 Kugelzone — krogelni pas.

L.

Längenmass — dolgostna mera.
 Lebensrente — dosmrtni dohodek.
 Lehrsatz, lemma — dovod, lema.
 Leitstrahl (radius vector) — črta, prevodnica.
 Lineareinheit — linearna edinica, dolgostna edinica.
 Linie — črta.
 Logarithmentafel — logaritmovnik.
 Logarithmus — logaritem.
 Ludolfische Zahl — ludolfovo število.

M.

Mantelfläche — plašč, obstransko površje.
 Mantisie — mantisa, pridavek.
 Materie — tvar, tvarina.
 Materieel einerlei — v bitnosti tisti.
 Mathematik — matematika.
 Maximum — maksimum, največje.
 Mehrgliedriger Ausdruck — mnogóčlenik.
 Meridian — poldnik, poldnevnik.
 Messen — meriti.
 Methode — metoda, način.
 Metius'sches Verhältniss — Metijeve priméra.
 Minimum — minimum, najmanje.
 Minuend — minuend, odštevanec, zmanjševanec.

Minus — manj.	Multiplicand — multiplikand, poštevanec, množenec.
Minute — minuta.	Multiplication — množitev, poštevanje.
Mischungsrechnung — zmešniračun.	Multiplicator — multiplikator, poštevec, množivec.
Mittelpunkt — središče.	Multipliciren — množiti poštovati.
Mittelpunktswinkel — središčni kot.	
Mittelpunktsgleichung — središčna enačba.	
Mittlere geometrische Proportionale — srednja geometrijska razmernica.	
Monom — enočlenik.	

N.

Näherungsbruch — približni drob.
Nebenwinkel — sokot.
Nebenseite — diagonala.

(Dalje prih.)

U m e t n o s t.

Dobili smo za novo leto štiri zvezke lepega dela za orglarje in cerkvene pevce pod imenom: »Napevi cerkvenih pesem«, nabral in za petje postavil Andrej Vavken, učenik v Cerkljah. II. zvezek obsega tri pesmi za misijon, dve pesmi za sv. obhajilo in eno mašno pesem; III. zvezek ima šest Marijnih pesem: »Šmarnična«, »Slava Mariji«, »Marijina lepota«, »Prisega Mariji«, »V slavo Mariji majnikovi«, »Marija tolažnica«; IV. zvezek ima tudi eno obhajilno in pet Marijnih pesem: »Slovo od cerkve Marijne«, »Lepota Marije Device«, »Češčenje M.«, »Darček za M.«, »O slovesnosti M. majnikove«. G. izdatelj je že v svojih prejšnjih zvezkih pokazal, kako milo mu poje domača struna; v pričujočih pesmih pa veje še v lepih melodijah nekaki posebni umetniški duh, kateri se v današnjih pesmih redko še dobiva. Živo priporočamo tedaj te napeve vsem gg. orglarjem in cerkvenim pevcem. Prodaja jih Giontini zvezek po 30 kr.

Šolsko obzorje.

Iz Zagreba. Pedagogičko društvo je vlada dovolila, ter se je že vstanovil začasni odbor. Predsednik društvu je za sedaj g. Ivan Filipović, tajnik g. Tomaž Ivkanec in blagajnik g. Ljudevit Modec. Omenjeno društvo je prvo društvo te vrste na Hervaškem, vse oči so sedaj obrnjene vanj, vse se nadeja najboljšega vspeha. Več o tem novo oživljenem društvu prihodnjič. *) — Novo leto nam je prineslo tudi nov pedagogički list, ki ga bo vredoval g. Filipović z imenom »Prosvjeta« (omika), in bo vsako sredo na celi poli z mesečno prilogo pedagogičko-znanstvenih del izhajal. Ako pod težkim bremenom marljivi gosp. vrednik ne vpeša in ako materijalnih zaver ne bo na poti življenju tega novega lista, imeli bomo hervaški učitelji nič manj kot tri pedagogičke liste. Vredno je vedeti, da se naše pedagogičko delovanje tudi po splošnih glavnih šolskih principih razlikuje.

»Šolski prijatelj«, ki nastopa 5. leto svojega življenja, brani državno šolo in hoče, da se šola popolnoma iz soseskinih rok odterga, »Napredak« pa, ki

*) Prosimo.

Vredn.

je le eno leto stareji od »Tovarša«, terdi ravno nasprotno, ter nikakor dovoliti noče, da bi šola, dotično učiteljstvo pod neposrednim nadzorom in varstvom države boljnih dni doživelo. Po teh splošnih principih se sedaj tudi učiteljstvo razlikuje, in dokler se to vprašanje tudi na literarno-pedagogički poti ne reši, bojo te naše stranke pravemu pedagogičkemu razvitku le škodovale. Novi list »Prosvjeta« se v tej ideji z »Napredkom« popolnoma vjema, zato jo pa tudi nekteri za nepotrebno imajo in si na vse kriplje prizadevajo, da vredniku dokazujejo nepotrebno tretjega lista. Take in enake razpertije, ki se v poslednjem času kažejo med našim učiteljstvom, nam vsaj toliko koristijo, da budé učitelje iz spanja, a nasledek mora biti, da bo večé število naročnikov, ki se na katero stran nagne, dotičnemu listu vsaj večkrat na mesec izhajati pomagalo. Sicer se pa sploh literarna pedagogička podvzetja, ako se pomnožujejo, le veselo znamenje veselejše prihodnosti!

Lj. T.

Iz Šent Jerneja na Dolenskem. Znamenito in veselo je bilo za sosedé štajerske učitelje šolsko leto 1871, Bog vé, ali bode letošnje novo leto 1872. tudi za nas kranjske ljudske učitelje tako srečno, da bomo namreč dobivali zboljšano plačo iz okrajnih blagajnic? Bog daj, da bi se kmali uresničilo, kar je preteč. l. slavni deželni zbor sklenil.

Kaj čersto si nastopil, dragi »Tovarš« svoj XII. tečaj, obsijalo te je že zlato in milo solnce novega leta. Zastopaj, kakor do sedaj čersto učiteljstvo, uči, budi in vnemaj v dobrem na šolskem polji. Ko bodeš tudi kranjskim učiteljem veselo naznanil boljše materialno prihodnost, gotovo boš imel med gg. učitelji vse naročnike, da ne bode, kakor žalibog! sedaj le sim ter tje, ko morajo biti dva ali trije na en iztis naročeni. Pretečena leta so nam prestvarili postave, nadzorstvo, stanje in morebiti že tudi plačo. Kar se tiče nadzorstva so v nekterih krajih kaj marljivi možje izvoljeni. Zopet v drugih se zeló malo za šolo brigajo, kakor se tu pa tam sliši. Naš krajni šolski svet ni tak, ker ima skerb za šolo, kajti v njem so verli možje izvoljeni, med njima dva deželna poslanca. Imeli smo meseca novembra pret. l. šolsko sejo, v kateri je bilo posvetovanje zarad šolskih proračun.

Po dokončanju računov in drugih spisov od okrajnega šolskega sveta, nam predsednik krajnega šolskega sveta g. Jožef Zagorec pokaže obligacijo, ki jo je neki šolski dobrotnik daroval o smerti, od katere se vsako leto dobiva blizo 24 gold. a. v. obresti. Razkazoval je, da je že 24 gold. a. v. prihranjenih, in od poldruzega leta spet obresti. Gotovo veliko denarja za šolske potrebe, kakor je blagi dobrotnik želel, da se otrokom kupujejo šolske bukve, pisavne knjižice, peresa in šolske reči, gotovo tudi učilni pripomočki. Ker so pa že nekaj let bile prekucije o šoli, in se ni za ta denar nič omislilo, in tako se je toliko denarja prihranilo. Pogovarjaje se, kaj bi se napravilo, ker potreba je zeló veliko reči, prederznil sem se koj prvič prositi in nasvetovati, da bi s tem denarjem vpisali šolo kot dosmertni ud v družbo svetega »Mohorja« v Celovcu; in kot vstanovnik s 50 gold. pa k slov. »Matici« v Ljubljani; tako da bi »Matici« vsako leto 10 gold. plačali, ter z drugim denarjem lahko še druge šolske reči nakupimo. Ugovarjali so mi nekteri na prvi hip, posebno da »Matica« izdaja preučene knjige, ki jih šolski otroci ne razumejo. Razjasnoval sem potem, da je namen moj, podlago k šolski bukvarnici vstanoviti, ter ne le samo za šolsko mladino, temuč tudi za daljne izobraževanje učiteljev skerbeti. Ta moj predlog je podpiral g. Dr. Rudež, krajni šolski nadzornik, ter se je sklenilo, da se šola v Šent-Jerneji kot dosmertni ud v društvo sv. »Mohorja« v Celovcu vpiše, kar se je že zgodilo, in bomo še za leto 1871. vse knjige dobili. Tudi se bode šola vpisala k »Matici« kot vstanovnik s 50 gld.

Poslal je zopet v drugič okrajni šolski svet v Kerškem dobre šolske knjige, in zraven še od slavne c. kr. kmetijske družbe v Ljubljani blagovoljno podarjeno knjigo »Nauk o umni živinoreji«, kratek navod k vzreji domačih sviloprejk »Živali kmetijstvu in gozdnarstvu koristne«, s posebnim ozirom na zatiranje škodljivega merčesa, dve knjigi »Prirodopisje za ljudske šole« spisal Fr. Govekar, učitelj; in »Prirodoslovje« v podobah, spisal Iv. Tomšič. Kaj dobro je došla tudi knjiga »Štirje letni časi«, ki jih otroci radi gledajo in posebno pazljivo ob nedeljah popoldne poslušajo, ko se jim bere in razlaga iz »Umnega gospodarstva in kmetijstva« v tako imenovani kmetijsko napredivni šoli, ki sem jo tudi tukaj začel. Veliko jih hodi poslušat ali zaradi novosti ali iz radovednosti ali iz poskušine, se še nisem prepiral.

Naprosil sem tudi slavno c. kr. kmetijsko družbo, ko bi naši šoli hotla velikodušno podariti eno garnituro najpotrebnejšega vertnarskega orodja, ker nameravamo šolsko drevesnico vstanoviti, ki so šolski otroci že veliko pešek v ta namen prinesli, ter jih v šoli shranujejo do spomladi za setev.

Želel bi le še k sklepu, da bi se časoma veliko šolskih pripomočkov za poočitanje pri nauku nakupilo, in da bi vsi udje krajnega šolskega sveta ne le tukaj, ampak po vsi dragi in mili slovenski deželi bili na »Učit. Tovarša« naročeni, ter tako lažje učitelje v težavnem stanu podpirali; v to Bog pomozil!

Janez Sajè.

Iz Ljubljane. (Iz društva v pomoč učiteljem, njihovim vdovam in sirotam na Kranjskem.) Po listnicah sem opomnil št. 17, 38, 44, 48, 53, 64, 67, 73, 87, 90, 150, 155, ki so še od leta 1871. pri vdovskem društvu na dolgu, da naj plačajo do 1. svečana 1872. zaostale doneske. Po odborovem sklepu dne 27. nov. pret. l. učitelj, ki ne plača do te dobe, ni več društvenik. Ker pa vseh dolžnikov pa tudi tistih, ki so že za l. 1871. letnino na dolgu, nisem še to pot tirjal, naj se pa sami tirjajo. Žalostno je sicer, da država in dežela še nič ne stori za učiteljske vdove in sirote, in vse to nalaga srenjam in učiteljem samim, a kaj pomaga roke viti in tarnati, pomagaj si sam, in Bog ti bo pomagal, pa enkrat menda tudi že dežela in država!

M. Močnik.

— *Jezicnika* IX. leto ima le nekoliko zvezkov na prodaj à 50 sold. g. Gerber. Kaj več o njem spregovorimo, kedar mu prinese X. leto sklep, predgovor in razgled.

Premembe v učiteljskem stanu. G. Iv. Poženel, učit. v Črnem Verhu je prestavljen na Unec in na njegovo mesto v Črni Verh pa g. Janez Zakrajšek, učit. na Uncu. Služba v Gorjah na Gorenskem je podeljena g. Pet. Grossu, poduč. v Šent-Vidu pri Zatičini in v Čatežu g. Andr. Gerčarju, učit. v Nevljah pri Kamniku.

 Prošnja. Vse p. n. gg. okrajne šolske nadzornike in učitelje, ki so okrajni in krajni šolski svetovalci na Kranjskem, Koroškem, Štajerskem in Primorskem vljudno prosimo, da bi nam pošiljali vse premembe v učiteljskem stanu in sploh novice o šolstvu in učiteljstvu, in da bi našemu listu nabirali obilo naročnikov in pošiljali naročnino gosp. založniku do 15. t. m.

Vredništvo „Uč. Tovarša“.